

História obce Rajecká Lesná

Autor: Miroslav Bros, Zverejnené: 07.01.2015, Aktualizované: 02.12.2015

Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1413, keď Stibor zo Stiboríc udelil dedičné richtárstvo vo Frivalde Michalovi Valachovi za verné služby.

Doslovný preklad listiny zo dňa 22. októbra 1413 znie nasledovne:

My, Stibor, Transylvánsky vojvoda, župan Trenčianskej, Bystrickej a Solnockej stolice, a tiež večitý pán Váhu, atď. Znením prítomnej listiny dávame na známosť všetkým, ktorí do nej nahliadnu, že šľachtický muž Michal Walach náš verný a milý služobník, s naším súhlasom a našou vôľou v dedine nazývanej Friwald ... tamže vo Friwalde richtárstvo a súdnictvo s kúriou, alebo tiež základinou, všetkými plodmi, príjmami, úžitkami, poplatkami a uloženými povinnosťami, obrábanými oráčinami, lúkami, vrchmi, pasienkami, lesmi, kríkmi, a tiež akýmkoľvek menami nazývanými príslušnosťami, ktoré oddávna k tejto kúrii náležia a patria, nič nevynímajúc: jemu, jeho dedičom a nástupcom dedičov večito a neodvolateľne vydané a za 50 uhorských hrivien, bežne počítaných, v pravých a zákonných peniazoch zložených, kúpil úplne a s plnou mocou a právom vlastniť, ovládať, spravovať, scudzovať, predať, zamieňať a zálohovať. Pre našu náklonnosť všetkými spôsobmi ponechávame, prepúšťame, dávame a darujeme prítomným znením /listiny/ majetok náš a našich nástupcov, s odstránením súčasných aj budúcich prekážok, vysporiadané, slobodne a voľne bez všetkých akýchkoľvek dávok a poplatkov. Teda Michal so svojimi dedičmi a nástupcami dedičov má na večné časy vlastniť a mať kúriu a tiež akékoľvek prítomnou našou listinou, samým Michalom a jeho nástupcami vlastnené majetky. Jeho právo patrí všetkým uvedeným. A tak všetkým a jednotlivým kastelánom a podkastelánom, ostatným našim úradníkom, ktorí nahliadnu do prítomného /textu listiny/ ukladáme a nariaďujeme, osobitne šľachtickému mužovi Ladislavovi z Liptova, aby spomenutému Michalovi, alebo jeho nástupcom nič nelúpili a nevyberali poplatky, alebo slovne napádali slobodného priateľa, ako je udané vyššie, a všetky /jeho/ hnutelné a nehnuteľné statky. Ale ak by sa akýmkoľvek spôsobom /niekto/ osmelil, alebo ak by vykonal /zlo-/čin, proti ktorémukoľvek žalovanému prostredníctvom našej sily sú povinní /Michala/ ochrániť a zabezpečiť.

Ďalej chceme, aby nikto Michala a jeho nástupcov nevypočúval a nesúdil, ale ak by ktokoľvek proti Michalovi, alebo jeho jednotlivým nástupcom viedol súdny spor, aby bol vyšetrovaný v našej prítomnosti a nie na inom mieste. Potom vážne všeobecne nariaďujeme, aby si sám spomínaný Michal nenárokoval, na už spomenutých majetkoch, poliach, kosených lúkach, vrchoch a ostatných akýchkoľvek miestach pásť býkov, kravy, kozy, ovce, alebo iné zvieratá. A potom prosíme šľachtica pána Ondreja de Babz, aby tohoto Michala od všetkých obťažovaní a zmätkov, tak od neho samého, ako aj od iných, ochraňoval a bránil. S ohľadom na prítomné, touto listinou navždy odovzdané /majetky a práva/, vo veci tejto donácie a súhlasom našej vôle, naša pečať, s našim vedomím je pritlačená, a na zabezpečenie naplnšieho práva je vydané písomné svedectvo. Dané v Trenčíne, v nedelu po /sviatku/ jedenástich tisícoch pannách, v roku Pána 1413. 22. október 1413.

Zdroj: Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, 2. časť

Vzhľadom na to, že v urbárskom súpise Lietavského panstva z roku 1393 Frivald ešte nie je uvedený, vznik obce možno datovať medzi roky 1393-1413. O názve obce možno uviesť, že vznikol z nemeckého názvu FREIWALD, čo znamená "slobodný les" alebo "voľný les". Možno pod tým rozumieť les ešte nezaujatý kolonistami, prípadne aj les, od ktorého nebolo treba platiť nijaké poplatky.

Pokiaľ ide o 16. storočie, môžeme ho označiť ako chaotické obdobie. Cisárske vojsko pod vedením Katzianera, pozostávajúce zo španielskych žoldnierov, obsadilo značnú časť severozápadného Slovenska. Daňový súpis Trenčianskej župy z roku 1536 svedčí o tom, že žoldnierski kopijníci vypálili a spustošili Frivald. Súčasne zničili aj ďalšie obce Lietavského panstva. V archíve Oravského komposesorátu sa zachovali viaceré pramene o obci.

Od polovice 16. storočia až do roku 1626 patrila Frivald Lietavskému hradnému panstvu a od roku 1626 až do roku 1848 potomkom Thurzovcov a spoluvlastníkom, ako boli napr. Révayovci, Perényiovci a iní. Viaceré písomnosti sa zachovali v spisoch týchto rodov. V roku 1587 vydal Juraj Thurzo listinu pre svojho provizora Jána Frivaldského, na základe ktorej daroval na večné časy jemu a jeho potomkom dedičné richtárstvo vo Frivalde a k nej patriaci slobodný grunt, pasienky, hory ako aj právo na mlyn a pílu, a to za mnohoraké služby Františkovi Thurzovi a jemu. Túto listinu možno považovať za druhý veľmi dôležitý dokument týkajúci sa dedičného richtárstva vo Frivalde. Totiž richtár Michal Walach nemal potomkov a jeho rod vymrel po meči. Pre bezprávne a nepokojné časy nebolo dedičné richtárstvo obsadené. Listina Juraja Thurzu sa nachádza v spise "O pôvode dedičného práva Frivaldských na škultéciu vo Frivalde".

Rod Frivaldských si svoje postavenie dedičných richtárov udržal až do druhej polovice 18. storočia, kedy Mária Terézia zrušila inštitúciu dedičných richtárov. Pokiaľ sa od začiatku 16. storočia historické pramene o Frivalde vyskytujú iba sporadicky, od začiatku 17. storočia je ich oveľa viac. Sú to zväčša písomnosti Lietavského panstva. Tieto dokumenty obsahujú množstvo cenných údajov nielen o panstve, ale i o obciach, ktoré k nemu patrili. Je pozoruhodné, že Frivald patrila zväčša medzi významnejšie obce, pretože tak v urbároch, ako aj v iných písomnostiach je uvedený hneď za mestom Rajec. Azda za najdôležitejšie pramene z hľadiska vzťahov medzi obcami a panstvom treba pokladať urbáre, ktoré obsahujú súpis povinností jednotlivých lokalít voči panstvu. V kánonickej vizitácii zo začiatku 17. storočia sa píše, že osada Frivald je malá osada, obkolesená a ukrytá hustým lesom, do ktorej vedie úzka cesta. Bolo ju ťažko nájsť, a tým aj dobyť tureckými nájzdami. Zvláštnosťou bolo, že každý osadník používal prímenie Frivaldský.

Obdobie Thurzovcov dokumentuje po slovensky písaný urbár z roku 1625, v ktorom sa spomína spoločné richtárenie synov Jána Frivaldského. V dokumente sa ďalej spomína, že príslušníci rodiny Jána Frivaldského vlastnili mlyn, pílu, sladovňu, od ktorých nemuseli odovzdávať poplatky. Spomínaný urbár uvádza okrem rodu Frivaldských aj ďalších roľníkov a hofierov, ktorí v tom čase hospodárili na území obce: Michal Toman, Mieres Muocz, Andris Ziman, Andris Guorga, Jurík Shinanus, Martin Nemeč, Ondrej Gálik, Jano Vencel, Imrich Grus. Jakub Schwarz, Martin Frolo Balczar Helmes, Martin Ziatek, Michal Remeta, Jano Galo, Jano Blunar, Zachar Durian, Miško Kováč, Štefan Hulín, Tobiáš Frivaldský. Thurzovci založili v roku 1604 majer v snahe rozšíriť živočíšnu produkciu. Po smrti Juraja Thurzu sa majer v roku 1627 dostal do rúk Révayovcov a spustol. Tzv. regnikolárny celokrajinský daňový súpis z roku 1720 zachytáva vo Frivalde 18 roľníkov: Andrej Toman, richtár; Andrej Muocz, richtár; Andrej Gruspal; Daniel Ziman; Andrej Kováč; Juraj Lamlech; Andrej Kozár; Ján Sinhanus; Juraj Nemček; Ján Slovák; Ján Vencel; Andrej Hodzik; Eliáš Jakub; Juraj Ludvik; Mikuláš Nemček; Andrej Jamrich; Ján Školník; Ján Hulín, domkár. V roku 1864 bolo zaevidovaných 63 zemanov.